

BERT FRANSSSEN

Zelf betaalde restauratie van het oudste huis van Den Bosch

Familie Van der Ven krijgt Restauratie Prijs voor Brabant

Het oudste huis van Den Bosch ligt 'sinds kort' aan de Pensmarkt. Architect Van der Eerden ontdekte tijdens de voorbereiding van een restauratie constructies uit de dertiende eeuw. Van der Eerden kwam met ambitieuze plannen. Hij wilde het pand voor een deel terugrestaureren naar de zestiende eeuw. Den Bosch verrijkt met een prachtig trapgeveltje? Monumentenzorg voelde er niets voor. Maar de eigenaar van het pand, de familie Van der Ven, betaalde het uit eigen zak. Naar deze familie gaat in Brabant de Heemschut Restauratie Prijs.

De nummers 13 en 15 van de Pensmarkt in Den Bosch zijn aan het begin van de tachtiger jaren het aanzien zeker waard. Maar niet van een adembenemende schoonheid. En in elk geval in ernstige staat van verval geraakt. Af en toe komen stukken

steen naar beneden, een voetganger is zijn leven niet voor honderd procent zeker. Het dak is zo lek als een mandje. In de zeventiger jaren moet er een beslissing genomen worden: sloop/nieuwbouw of restauratie. Eigenaar Van der Ven voelt er

niet voor de herinnering aan het verleden voorgoed uit te wissen, kiest daarom voor restauratie.

Architect Jan van der Eerden, die zijn sporen op het gebied van de monumentenzorg al ruimschoots heeft verdiend, verricht een eerste vluchtige onderzoek. En stuit op verbazingwekkende feiten. Volgens zijn bevindingen stamt de eikenhouten hoofdconstructie uit de dertiende eeuw. Ouder nog dan die van de *Moriaan* in Den Bosch, dat doorgaat voor het oudste stenen gebouw van Nederland. Maar er is meer. Delen van het metselwerk dateren naar hij vermoedt zelf van vóór de stichting van de stad in 1185. En vanaf de zestiende eeuw, toen een eerste grote verbouwing plaats vond, hadden de nummers 13 en 15 van de Pensmarkt behoort tot een rij van drie trapgevels. Op basis van bouwhistorische vondsten, een prent en een foto met oude ansichten maakt Van der Eerden een tekening van het pand zoals dat er in de zestiende eeuw moet hebben uitgezien. Een beeldschone huizenrij, die er allengs aan moest geloven. In 1908 werd het laatste - middelste - trapgeveltje vervangen. Maar op basis van de oude constructie-elementen krijgt het pand naam als oudste huis van Den Bosch.

Moeilijkheden

Er is dus alle reden om hier te spreken van een *monument*. Dat echter op geen enkele monumentenlijst voorkomt. Maar Monumentenzorg, dat zelf een onderzoek komt doen, is bereid het op een *voorlopige* lijst te plaatsen. Op die manier is de weg vrij voor een gesubsidieerde restauratie. De architect maakt een restauratieplan. Uitgangspunt is het behouden van kelders en kap, beide stammend uit de dertiende eeuw (van de oorspronkelijke kap is nog tweederde intact). Voorts handhaving van het in de achttiende eeuw ingrijpend verbouwde rechter gedeelte. Tenslotte *herbouw* van de in 1908 gesloopte *middelste trapgevel*. Het linker deel van het oorspronkelijke gebouw wordt ongemeind gelaten, omdat het al in de achttiende eeuw onderdeel is geworden van een ander pand.

Maar nu beginnen de moeilijkheden. Monumentenzorg wil wel subsidiëren, maar geen herbouw van een al tachtig jaar geleden gesloopte trapgevel. Wat is de filosofie van Monumentenzorg? Zo'n vijftwintig jaar koos men voor één karakteristieke periode, wat daar niet bij hoorde werd gesloopt, wat er niet meer was werd weer opgebouwd. Maar de tijden zijn veranderd. De rijksdienst wil, anders dan vijftwintig jaar geleden, zoveel mogelijk de historie van een pand intact laten. In een persbericht omschrijft Van der Eerden het zo: 'volgens de huidige filosofie gaat be-

De twee gerestaureerde panden na de restauratie

Katerstraat: 'Eindelijk weer eens architectuur van deze tijd'

In de Haagse Katerstraat is onlangs een schitterend stukje stadsvernieuwing tot stand gekomen. Architect **Hans van Beek** van Bureau PRO verrijkte hier het bestaande stadswefsel met een nieuwbouwwijkje, dat, om met de weduwe van architect **J. J. P. Oud** te spreken, 'eindelijk weer eens echt architectuur van deze tijd' is. Van Beek koos voor een blokachtige bebouwing, waarin op drie opvallende plekken saillante, halfronde kappen zichtbaar zijn. Kappen, die herkenning geven aan het geheel, met als bijkomend voordeel dat daarmee 'de mooiste slaapkamers van Den Haag werden gerealiseerd'. De werkwijze van het bureau PRO wordt gekenmerkt door behoedzaamheid waar het het bestaande karakter van de omgeving van de nieuwbouw betreft.

Van Beek, die samen met Schamhardt ook het fraaie Couperusduin in Den Haag bouwde: 'We pakken het karakter van de omgeving op, versterken dat en vullen het in met een grote variëteit.' De reeds uit de 17e eeuw daterende Katerstraat was volgens Van Beek zo langzamerhand een nogal negatieve plek geworden, een verloederde buurt, die in Den Haag een slechte klank had gekregen. 'Je moet dan niet met conventionele middelen gaan werken, anders gaat het negatieve weer gauw overheersen.' Omdat het bestaande karakter niet erg verheffend was voelde Van Beek in dit geval

Het pleintje in de Haagse Katerstraat. De hoekbebouwing van het pleintje bestaat uit groepswoningen, die behalve een huiskamer ook het dakterras gemeenschappelijk hebben. Op dat terras is ter beschutting een transparant, gebogen scherm aangebracht.

meer voor verrijken van de omgeving dan het 'versterken' van bestaande bebouwing zonder meer. Anders was dat met de nieuwbouw in de Oog in 't Zeilstraat, een aangrenzende beter ogende straat waar Van Beek wel heel nadrukkelijk de bestaande sfeer versterkte door deze te vertalen in nieuwe vormen. De nieuwbouw in De Katerstraat is minder traditioneel maar sluit qua maat en schaal heel goed aan bij de bestaande omgeving. De variëteit in het ontwerp is groot, er is een heel levendig

wijkje ontstaan met leuke pleintjes. De wit en in zachte tinten gepleisterde gevels geven een frisse aanblik en tillen het straatje op uit de verloederde staat, waarin het verkeerde.

Van Beek zorgde onlangs in Voorburg nog voor grote opschudding door de nieuwbouw van het raadhuis aldaar. In de voorgevel van dit als geheel overigens geslaagde complex zaten ook volgens Heemschut wat fouten, die Van Beek alsnog wil corrigeren. Maar, zoals de heer Voorhoeve van 'Mooi Voorburg'

onlangs moest toegeven: Van Beek kan ook heel mooie dingen maken.

Jaap Kamerling

Wie graag wil attenderen op fraaie voorbeelden van stadsvernieuwing, dus goed harmoniserend met de bestaande historische omgeving, wordt opgeroepen even naar de redactie te bellen: 020-230994.

De panden aan de Pensmarkt vóór de restauratie

houd van de bestaande architectuur – hoe misvormd die door verbouwingen ook is geworden – steeds vóór een restauratie die de allergrootste misvormingen teruggedraait, laat staan een oudere toestand herstellen. Ook die misvormingen zijn immers levende geschiedenis!

Van der Eerdens keuze valt echter anders uit. Hij weet precies hoe de middelste

trapgevel er tot 1908 had uitgezien, want er waren foto's van. Maar bovendien is hij weinig te spreken over het uiterlijk dat in 1906 tot stand kwam. 'Monumentenzorg blijkt niet gevoelig voor mijn argument, dat er geen wezenlijk verschil is tussen een afwezigheid van 80 jaar en de tachtig dagen, die bij een willekeurige grondige restauratie toch normaal zijn,' schrijft hij in een notitie.

Hij weigert zich bij de wensen van Monumentenzorg neer te leggen. De conclusie is hard. Monumentenzorg is niet bereid subsidie te verstrekken. Er ontstaat een zekere paniek bij de betrokkenen. Medio 1983 doet de gemeente Den Bosch nog een poging het plan te redden. Per brief schrijft zij aan de minister van WVC, dat zij de trapgevel wel wenst en dat de Schoonheidscommissie akkoord gaat. Als reactie voert Monumentenzorg het pand van de monumentenlijst af. Dat is niet onbelangrijk, omdat voor een mogelijke restauratie nu alleen nog toestemming nodig is binnen het soepeler kader van beschermd stadsgezicht. Inderdaad geeft de dienst vervolgens toestemming voor de restauratie.

Dan gebeurt er iets unieks. De eigenaar van het pand, de familie Van der Ven, en-

thousiast supporter van de visie van haar architect, besluit om er dan in 's hemelsnaam maar zelf geld in te steken. En zo gebeurt. In 1984 vindt de restauratie plaats.

Het resultaat ziet u op de foto. Het is voor Heemschut aanleiding de eigenaar van het pand, formeel de c.v. De Bossche Markt, waarvan mr. Christ van der Ven directeur is, te onderscheiden met de Heemschut Jubileum Restauratie Prijs. Bij de prijsuitreiking gaat mr. H. Bergé, voorzitter van de provinciale Commissie, in op de overwegingen van de jury. Ten eerste is door deze restauratie sloop voorkomen. ('Een andere eigenaar had net zo goed kunnen zeggen: tegen de grond met dat zaakje'). Ten tweede voorkwam de restauratie dat de onmiddellijke omgeving ten prooi viel aan sloop en grootschalige bebouwing. Ten derde heeft het pand een authentieke waarde, het is ongeveer zo oud als de stad. De vierde en laatste overweging van de jury is in de woorden van Bergé 'het feit dat de overheid geen, ik herhaal: absoluut niets heeft bijgedragen in de kosten van de restauratie. Dus met andere woorden, de restauratie is volledig betaald door de c.v. De Bossche Markt.'